

Dillerarası Çeviride Yabancılık Sorunu

The Problem of Foreignness in Interlingual Translation

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KÖKLÜDAĞ¹

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Samsun
· mehmet.kokludag@omu.edu.tr · ORCID > 0000-0001-8992-6560

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13 Eylül/September 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 10 Aralık/December 2024

Yıl/Year: 2024 | **Sayı – Issue:** 57 | **Sayfa/Pages:** 217-237

Atıf/Cite as: Köklüdağ, M. "Dillerarası Çeviride Yabancılık Sorunu"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 57, Aralık 2024: 217-237.

DİLLERARASI ÇEVİRİDE YABANCILIK SORUNU

ÖZ

Bu makalede, çeviri pratiği ve çeviribilim açısından dillerarası çeviri sürecinde ortaya çıkan yabancılaşma sorununun nasıl konumlandırıldığını hermenötik perspektiften hareketle tespit etmeye çalıştık. Çeviride yabancılaşma sorunu araştırmamızda iki temelde tartışılmıştır: Çeviri pratiği ve çeviribilim açısından yabancılaşma sorunu; çevirmen açısından yabancılaşma sorunu. Çeviribilim açısından yabancılaşma şu temel sorular bağlamında ele alınmıştır: Kaynak dilde ve kültürde bulunan farklı unsurlar hedef dil-kültürüne nasıl aktarılmaktadır? Bu aktarılan unsurların/anlamaların dilsel ve kültürel bağlamları çeviride nasıl yansıtılmaktadır? Zira çeviri bireysel insan düşüncesini, toplumsal değerleri ve çeşitli semiyotik yapıları da aktardığı için dilbilgisi odaklı yapısal yöntemler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda çevirinin dinamik yapısının tam bir şekilde yansıtılması için zamansal ve mekânsal gerçekliğinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmamızda çevirmen açısından yabancılaşma sorunu ise kaynak metnin yazıldığı tarihsel bağlamın ve çevirmenin içinde bulunduğu kültürel ve sosyal koşulların, çeviri sürecine etkisi tartışılmıştır. Bu noktada çevirmenin genel itibarıyla iki temel strateji arasında seçim yapmak zorunda olduğu belirtilmiştir: Yabancılaştırma ve yerleştirme. Çünkü bu stratejiler arasında yapılacak tercih, çevirideki kültürel farklılıklara nasıl yaklaşılacağı, çevirinin hedef kültürde hangi etkiyi yaratacağı ve muhatabın çeviriden nasıl deneyim kazanacağı gibi sorularının cevabı belirleyecektir. Sonuç olarak çeviride yabancılaştırma ve yerleştirme stratejileri birbirine zıt olarak düşünülse de çoğu çeviri sürecinde bu iki stratejinin metnin amacına, türüne ve hedef kitesine göre bir arada kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Çeviri Stratejileri, Dilsel Bağlam, Yabancılaştırma, Yerleştirme.

THE PROBLEM OF FOREIGNNESS IN INTERLINGUAL TRANSLATION

ABSTRACT

In this article, we have tried to determine from hermeneutic perspective how the problem of foreignness that arises in interlingual translation is positioned in terms of translation practice and translation studies. The problem of foreignness in translation is discussed on two grounds in our research: The problem of foreignness from the perspective of translation practice and translation studies; and the

problem of foreignness from the perspective of the translator. In terms of translation studies, foreignness is discussed in the context of the following basic questions: How are the different elements of the source language and culture transferred to the target language-culture? How are the linguistic and cultural contexts of these transferred elements/meanings reflected in translation? Since translation also conveys individual human thought, social values and different semiotic structures, grammatically oriented structural methods are insufficient. For this reason, our study emphasizes that the temporal and spatial reality of translation should be considered to fully reflect its dynamic nature. As for the problem of foreignness for the translator, in our study we discussed the impact of the historical context in which the source text was written and the cultural and social conditions in which the translator finds himself/herself in the translation process. At this point, it is stated that the translator generally has to choose between two basic strategies: Alienation and localization. The choice between these strategies will answer questions such as how to approach cultural differences in translation, what effect the translation will have on the target culture, and what kind of experience the addressee will gain from the translation. In conclusion, it has been stated that although alienation and indigenization strategies are considered to be opposite to each other in translation, these two strategies can be used together in most translation processes depending on the purpose, genre, and target audience of the text.

Keywords: Translation Studies, Translation Strategies, Linguistic Context, Alienation, Localisation.

Giriş

Dilbilimsel antropoloji açısından çeviri sözlü ve yazılı gelenek içinde bir şeyi, nesneyi veya eylemi isimlendirme ve bu ismin taşıdığı kültürel, sosyal ve dilsel nitelikleri farklı bir dil yapısı içinde anlamlandırmada kritik bir role sahiptir. Yabancı diller arası aktarım pratiği olarak çeviri, farklı dil-kültür geleneklerinin birbiriyle kurduğu etkileşim neticesinde üretilirler. Bu çeviriler, ister sözlü isterse yazılı olsun, tarihsel devamlılığı olan gerçek zamanlı pratiklerdir. Bu devamlılık sayesinde çeviri pratiğinin herhangi bir parçasını sınırsız sayıda yeniden okumak, aktarmak, alıntılanmak, tekrarlamak veya parodisini üretmek mümkündür. Diğer taraftan sosyal bir pratik olarak çevirinin uygulama alanı sadece söz ve metinle sınırlı değildir; bir kitabın oyuna dönüştürülmesi, bir teoremin uygulama denemesi veya gülümseme gibi bir jestin kelimelere dökülmesi de bir çeviri tecrübesidir. Bu anlamda çeviri, sosyal ve maddi dünyadaki bir şeyi/durumu farklı biçimlerde aktarmanın veya değiştirmenin yollarından birisidir.^[1]

[1] Susan Gal, "Rethinking Translation and Transduction", *A New Companion to Linguistic Anthro-*

Antropolojik çalışmalar tarih boyunca kültürlerin zorunlu olarak kendi ve yabancı arasında karşılıklı bağ kurduğunu ve bu noktada çevirinin önemli araçlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.^[2] Farklı dil ve kültürlerin etkileşimi aktarım/nakil yoluyla gerçekleştiği için her nakledilen öge, aktarılan dil-kültüründe anlaşılama ihtimaliyle yani yabancı olarak görülme sorunuyla karşı karşıyadır.^[3] Yabancı şeklinde algılanan bu ögeler, tarihsel hafızanın ürettiği ve dil-kültür hazinelerinin nesiller boyunca biriktirdiği toplumsal kodlardır. Çeviribilim açısından bu kodlar, asıl metin dili ile hedef çeviri dili arasındaki mesafeyi açarak çeviri sürecinin daha karmaşık hal almasına neden olan fenomenlerdir. Bu nedenle çeviribilim açısından yabancılaşma, farklı dil-kültürleri arasındaki alışverişin odak noktasında yer alır.

Dillerarası çeviri süreçlerin tamamında birbirine yabancı veya birbiriyle sınırlı düzeyde etkileşime girmiş en az iki farklı sözel veya yazılı metin kutbu bulunur. Şayet çeviri kaynak dilin başka bir dildeki tercümesinden yapılıyorsa kutupların sayısı daha da artar. Çeviriyi ortaya çıkarmak amacıyla kutuplar birbiriyle etkileşime sokulduğunda dilbilim uyuşmazlığı, kelime/kavram eksikliği, edebî, mecazî ve kültürel farklılıklar gibi daha birçok nedenden kaynaklanan yabancılaşma sorunları ortaya çıkar. Öte yandan farklı dil ailesine mensup diller arasında yapılan çevirilerde ortaya çıkan yabancılaşma sorunları, aynı dil ailesine mensup olanlara göre daha fazladır.

Alman çeviribilimci Radigundis Stolze çevirinin özü itibarıyla yabancılaşma deneyimlenmesine dayandığını iddia eder.^[4] Çevirinin muhatabı ana dilinde söylenen veya yazılan bir şeyle karşılaşmış olmasına rağmen aslında kendi dil-kültür dünyası dışından gelen farklılıkla/yabancılaşma yüzleşmektedir. Bu tecrübe esnasında muhatap, karşılaştığı yabancı unsuru kendi benliğinde herhangi bir yere konumlandıramaz ve mevcut bilgileriyle ilişkilendiremez. Şayet muhatap bu ilişkiyi kurabilseydi burada ötekilik tecrübesinden yani F. Lönker'in ifadesiyle belirli bir dereceye kadar aşinalık uyandıran bir tecrübeden bahsedebilirdik.^[5]

ÇEVİRİDE YABANCIlaşMA SORUNU

Çevirmenin yabancı bir kültüre ait bir metni çevirme çabası ya da okurun yabancı bir dilden yapılan çeviri metnini alımlama girişimi, onlara farklı dünya görüşlerine dair yeni bakış açıları kazandırır. Çevirmen/okur sahip olduğu

pology, ed. Alessandro Duranti, Rachel George, Robin Conley Riner (John Wiley & Sons, Ltd, 2023), 178-179.

[2] Fayıka Göktepe, *Yabancı Fenomenolojisi ve Çeviribilimde Yabancılaşma Sorunsalı* (Sakarya Üniversitesi, SBE, Çeviri Bilim ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019), 86.

[3] Göktepe, *Yabancı Fenomenolojisi ve Çeviribilimde Yabancılaşma Sorunsalı*, 98.

[4] R. Stolze, *Hermeneutik und Translation* (Narr, 2003), 184.

[5] F. Lönker, *Die literarische Übersetzung als Medium der Fremderfahrung* (E. Schmidt, 1992), 48.

birikimle kendi ile yabancı arasında bir bağ kuramadığında yabancıyı fark ederek yabancılık tecrübesi yaşar ve böylece aşinalık kazanma sürecinin ilk adımını atar. Yabancı ve bilinen arasında kurulmaya başlanan bağ sayesinde her tecrübenin sonunda yabancılık miktarı gittikçe azalır.^[6] Diğer taraftan bizler kendimize ait olanı, ancak bizden farklı olan ötekiyle kurduğumuz ilişkiler vasıtasıyla gerçek manada idrak etmeye başlarız. Bu manada yabancı bizi meraklandırabilir, açığa çıkmamış imkanlarımızı keşfetmemiz noktasında ilham verebilir, belki de ön önemlisi bizi kendimiz hakkında aydınlatır.^[7] Dolayısıyla yabancılık deneyiminin gerçekleşmesi hem çevirmenin hem de okurun ufkunun genişlemesi için önemlidir.

S. Arı'nın E. Cassirer'den naklettiğine göre insanoğlu dünyaya düzen getirmek amacıyla varlıklara isim vermeye başlamış ve bu dilsel semboller vasıtasıyla da din, sanat, edebiyat vb. alanlarda yeni kültürel semboller üretmiştir. Bu nedenle ona göre genel itibariyle bilim, saf aklın gözlemleriyle değil, bilimin aracı olan dil sembolik olduğu için bizzat sembollerin ürettiği anlamlarla, yorumlarla ilgilidir.^[8] Bu düşünceden hareketle kültürel anlamlar ve semboller tam olarak kavranmadığı takdirde çeviride doğru çıkarım, yorum veya aktarım yapmanın mümkün olmadığı söylenebilir. Zira çeviride aktarılan şey dilsel semboller değildir. Aksine bütün uluslararası iletişimi ve etkileşimi belirleyen kültürel semboller ve değerlerdir.

Ernst Cassirer içinde yaşadığımız dünyanın kavranmasında kültürü ve kültürel sembollerini merkezi bir konuma yerleştirir. Ona göre semboller ve kültürel unsurlar insanın bireysel aklından ziyade ortak toplumsal aklın ürettiği fenomenlerdir.^[9] Bu fenomenler yeteri kadar dikkate alınmadığı takdirde çeviri eksik olacaktır. Çünkü bütün çeviriler bireysel/toplumsal yaşam tecrübesinin sembolik yansıması olarak hayatın içinde üretilmekte ve bu anlamda bireysel/toplumsal hayatın çevirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kültürel semboller görmezden gelindiği ve semboller arasında sentezleme yapılmadığı takdirde çeviri bilimi ve çeviri teknikleri, doğru bir tercüme metin ortaya koymak için yeterli olmaz.

Meseleye bu şekilde yaklaşıldığı takdirde anlamlar/semboller, kültürlerin öz-neler-arası etkileşimiyle kendilerine has olarak üretilmekte ve çeviri sürecinde anlamlar/semboller, metinlere dönüşen kültürel sembollerinin ve göstergelerinin çevirmen tarafından yeniden çözümlenmesiyle açığa çıkarılmaktadır. Yeniden çözümlenme bu noktada kritik bir işlemdir. Çünkü burada bir kelime ile anlamı arasında doğrudan bir ilişki varsayılmamakta ve kelimelerin/anlamların üretimi zaman-

[6] Piotr Kuhlczak - Karin Littau (ed.), "Introduction", *A Companion to Translation Studies* (Multilingual Matters Ltd, 2007), 62-63.

[7] B. Waldenfels, *Grundmotive einer Phänomenologie des Fremden* (Suhrkamp, 2006), 7.

[8] Sevinç Arı, "Çeviribilimde Yeni Yaklaşımlar: Sembolik Formlar Kuramı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016), 40.

[9] Ernst Cassirer, *Zur Logik der Kulturwissenschaften; fünf Studien* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1961), 20.

dan ve mekândan etkilendiği için onların değişime uğrayacağı öngörülmektedir. Zira dinamik yapıları sebebiyle kelimelerin/anlamlarının zaman içinde değişmesi yaygın bir dilbilimsel olgudur ve bu olgu anlam kayması olarak bütün dillerin ortak sorunudur. Dolayısıyla böyle bir çeviri yönteminde kelimelerin/anlamlarının zaman içinde farklı nesiller boyunca geçirdiği değişimlerin izi sürülür. Bu da bizi kelimelerin anlamlarını dış gerçekliklerinden aldıkları sonucuna götürür.^[10]

Kelimelerin/anlamların dinamikliğini, dış gerçeklikle ilişkisini ve zamansallığını-yani zamanla nasıl değiştiğini, geliştiğini veya farklı zaman dilimleriyle nasıl ilişkili olduğunu- göstermek açısından cihat terimini örnek verebiliriz. Arapça kökenli bu kelime sözlüklerde çaba göstermek, mücadele etmek ve tüm gücünü sarfetmek gibi anlamlara gelir.^[11] Cehd ve cihat kökünden türeyen çeşitli kelimeler Kur'an'da muhtelif anlamda kullanılır. Nefisle mücadele/manevi cihat (Ankebut 29/6), ilim ve irşad yolunda cihat (Furkan 25/52), savunma amaçlı cihat (Bakara 2/190), Allah yolunda mal ve canla cihat (Nisa 4/95^[12]), toplumsal adalet için cihat (Tevbe 9/41), kelimenin Kur'an'da başlıca kullanılan anlamlarındandır. Meseleyi biraz daha açmak adına burada birkaç soru sorabiliriz: Bu metnin okuru olarak cihat kelimesini gördüğünüz ilk anda aklınıza hangi çağrışım geldi? Günümüzde bazı insanlar bu kelimeyi duyduklarında neden gayri meşru zeminde savaş çıkarmak, öldürmek ve isyan çıkarmak anlamlarıyla ilişkili görme eğilimindedir?^[13] Son olarak bu kelime neden muhtelif mecralar tarafından bir tür kitlesel kutsal savaşı çağrıştıracak şekilde sunulmaktadır?

Bu sorulara cevap vermek için zihinsel bir faaliyet yürüttüğümüzde kelimenin sözlük anlamını muhtemelen göz önüne bile almayız. Onun yerine doğrudan dış dünyaya yöneliriz. Zira kelime/kavram/metin zaman geçtikçe kendini değiştiren, varoluşsal olarak kendini yenileyen bir olgudur. Bu nedenle yenilenen tarihsel deneyimle tutarlı olmak adına kelime/kavram/metin kendi gerçekliğinin görünümünü değiştirebilir. Bu nedenle cihat terimi farklı anlamlar kazanmıştır. Nefsin zayıflığına ve şeytana karşı bir tür mücadele olarak olumlu bir çağrışım yapmasına rağmen, bilerek veya bilmeyerek terörizm, şiddet ve ötekine duyulan nefrete atıfta bulunan olumsuz bir çağrışım geliştirmiştir. Kelime, bu çağrışımı kendisi yerine onu çevreleyen dünyadan alarak gerçekliğini böyle yansıtmıştır. Başka bir deyişle,

[10] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts* (U.K.: Cambridge Scholars Publishing, 2017), 124.

[11] İbn Manzur, *Lisân el-Arab* (Beyrut: Dâru es-Sadr, 1515), 3/133-134.

[12] Bu ayet, Bedir Savaşı esnasında gerçekleşen bir olayla ilişkili olarak nazil olduğu için ayetin tarihsel bağlamı Müslümanların meşru yaşam savaşı olarak nitelendirilir. Detaylı bilgi için bkz.: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nisâ-suresi/588/95-ayet-tefsiri>

[13] Cihat algısı hakkında bkz. Hüseyin Yılmaz, "İslam Korkusunun/İslamofobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 165-187.

kelimenin ortaya çıktığı dış koşullar, anlamın görünmeyen yönlerini keşfetmek için kilit noktadır. Bu açıdan çeviri hem bir tür anlama hem de yorumlamadır.^[14]

Bu bağlamda dilsel bir yapının çözümlenmesi, dilin yapısal özelliklerinin ötesinde var olan bağlam dışı unsurların anlaşılmasını ve yorumlanmasını gerekli kılar.^[15] Ricoeur'nün ifade ettiği üzere herhangi bir metin, bir gerçeklik olarak dil sisteminden ziyade dil kullanım alanına aittir. Bu anlamda metin haline gelmiş dilsel bir eylemin çeviri süreci, çevirmenin kendi bireysel düşüncesinin ötesinde çok katmanlı bir dünya görüşüne sahip olmasını şart koşar.^[16] Bu bakımdan dili anlamayı ve yorumlamayı engelleyen şey, dilin kendisi değildir. Kelimelere özel anlamlarını ve benzersiz özelliklerini veren, kültürel etki ve bağlamdır. Mario Pei, dilin kendi dünya görüşüyle yakından ilişkili olduğunu ve kendi kültürünün bir yansıması olduğunu söyler. Dil, o dili konuşan halkın kültürü, sanatı, folkloru ve sosyal yapısı için bir araç görevi görür ve kendi dünyasının kültürel ideolojisi ve politikasıyla yüküldür. Bu yüzden okur ya da çevirmen yalnızca dile odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda dilin içerdiği düşünce, değer, ideoloji ve kültürel etkiye de odaklanır.^[17] Bu nedenle çeviri sadece dilsel aktarım süreci değildir, aynı zamanda kültürel anlamların ve pratiklerin de aktarımını içerir. Kültürel unsurlar, bireysel niyetlerden ve toplumsal koşullardan bağımsız olarak, diğer evrensel anlam yapılarıyla bağlantı kurabilirler. Bu bakış açısına göre, farklı bir kültür çeviri yoluyla belirli bir metne dönüştürülebilir ve böylelikle daha nesnel, evrensel bir anlam kazanabilir. Yani çeviri, kültürel farkları aşarak onları anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir hale getirebilir.^[18]

Modern dilbilim kuramları, çeviri sürecine dilbilimsel unsurlara ek olarak tercümesi yapılacak şeyin bağlamsal ve bağlam dışı unsurları da dahil eder.^[19] Böylece çevirmenlerin çevirisi yapılacak kaynağın arka planını analiz ederek işe başlaması gerektiğini öne sürer. Bu minvalde semiyotik fenomenler yani (kültür, lehçe, mizah, günlük dil, edebiyat, gelenek gibi) insan iletişim kalıpları birbirinden bağımsız farklı unsurlar olarak ele alınmaz, bunun yerine onların tamamı semiyotik fenomenleri üreten bir sistem şeklinde değerlendirilir. Soruna böyle yaklaşıldığı takdirde meselenin daha iyi anlaşılabilceği ve incelenebileceği fikri, çağımız insan bilimlerinin çoğu branşında önde gelen yaklaşımlardan biri haline

[14] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*, 49-51.

[15] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*, 124.

[16] Paul Ricoeur, "The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text", *New Literary History* 5/1 (1973), 92.

[17] Mario Pei, *One Language for the World* (New York: The Devin-Adair Company, 1958), 10.

[18] D. Bachmann-Medick - A. Blauhut, *Cultural Turns: New Orientations in the Study of Culture* (De Gruyter, 2016), 50.

[19] Robert L Thomas, "Modern Linguistics Versus Traditional Hermeneutics", *TMSJ* 14/1 (Spring 2003), 24.

gelmiştir. Böylece, ampirist-pozitivist temelde veri toplamının yerini, ilişkilerin analizine dayanan daha işlevsel bir yaklaşım almıştır. Bu yaklaşım insan iletişim kalıpları arasındaki bağın analizini yani farklı semiyotik göstergelerin hep birlikte nasıl işlediğini anlamaya imkân sağlamıştır.^[20]

Çeviri aksiyonunda yabancı kaynağın tarihsel bağlamı ile birlikte yorumcunun/çevirmenin bağlamı da sürece dahildir. Yorumcunun kendi bağlamını saf objektivizm yoluyla tercümeden soyutlaması mümkün değildir.^[21] Çevirmen birden fazla dilde yetkinliğe erişmiş olsa bile yaşantısını, değer sistemini, düşüncelerini veya eleştirilerini kendi anadiliyle ifade eder ve onun dünyası bu dil içinde şekillenir. Bu durumda çevirmen iki karşıt kimliğe sahiptir: Kendi kültürünün kimliği ve çeviri yapacağı yabancı kültürün kimliği. Çevirmen bu farklı ve çoğu zaman birbirine karşıt değerleri eşit bir zemine oturtmakla yükümlüdür. Ancak çevirmen kendi kültüründen farklı bir kültürü düşünürken zorluklarla karşılaşabilir. Dolayısıyla çevirmenin kaynak dilin değer sistemini hedef dile aktarma noktasında karşılaştığı zorluklar, onun kaynak dil ile hedef dil arasındaki mevcut tarihsel deneyimi, karşılıklı kültürel etkiyi, yapısal ve bağlamsal benzerlikleri-zıtlıkları fark etme kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir.^[22]

Gadamer her çevirinin bir yorum olduğunu iddia eder, çünkü çevirmen kendisine söylenen kelimeleri dinlediğinde, onlara belirli ve benzersiz bir anlam yükler; anlam benzersizdir, çünkü ortaya çıkacak anlam çevirmenin o anda kendisini içinde bulduğu somut durumla yakından ilgilidir.^[23] Bu nedenle çevirmen doğal olarak tercüme yaparken çoğunlukla içinde yaşadığı ve uzmanlaştığı alanlardaki normlar tarafından yönlendirilen kişisel tercihlere meyilli olur. Tercihle bulunması gerektiği durumlarda tecrübeleri tarafından şu veya bu stratejiye yöneltilir.^[24] Zira yalnızca anadilimiz bize doğal bütünlüğü içinde görüldüğü için yabancı dillerdeki ifadeler kaçınılmaz olarak parçalı biçimde gelir. Yabancı dilin konuşulduğu ortamda iki dilli olarak büyümediyse yabancı dilin bağlamları hakkında kısmî bilgiden fazlasını edinmek oldukça zordur. Böyle bir çevirmen metnin dünyasının özgün bir parçası olmadığından, anlamın kavranması noktasında çeşitli çeviri sorunlarıyla karşı karşıya kalır. Yani bilişsel ve entelektüel yeteneklerinin ötesine geçen dış ve iç unsurlar tarafından oluşturulan muhtelif engellerle karşılaşır.^[25]

^[20] I. Even-Zohar, *Polysystem Studies* (Duke University Press, 1990), 10.

^[21] Radegundis Stolze, "The Hermeneutical Approach to Translation", *Vertimo studijos* 5 (Nisan 2017), 32.

^[22] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*, 125.

^[23] Beata Piecychna, "Hans-Georg Gadamer's Philosophy of Understanding and Its Implications for a Model of Hermeneutical Translation Competence", *Perspectives, Studies in Translatology* 31/1 (2023), 15.

^[24] Lönker, *Die literarische Übersetzung als Medium der Fremderfahrung*, 48.

^[25] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*, 30.

Gadamer'in çevirinin bir yorum olduğu iddiasından hareketle çeviri neticesinde ortaya çıkan tercümenin, çevirmenin kendi dil ve dünya görüşüne göre ürettiği yeni bir tercüme olduğu söylenebilir. Çevirmen orijinal kaynağın dilini anlar, yorumlar ve kaynak dile göre yabancı bir dil biçiminde yeniden üretir. Çevirmen burada yalnızca dilsel içeriği yeniden üretmekle kalmaz, aynı zamanda çevirinin dilsel yapıları aracılığıyla ortaya konan değer sistemini, kültürel mesajı ve ideolojiyi-orijinaline sadakatsizlik etmeden- tercümesine tabiri caizse ilmek ilmek dokur. Dolayısıyla böyle bir çeviri dilbilimsel olmaktan ziyade yorumlayıcıdır.^[26] Başka bir ifadeyle çevirmenin bir metni tercüme etmesi, metne ilişkin kendi anlayışını, kaynak ve hedef dilin dinamik gerçekliğini^[27] kişisel deneyiminden yola çıkarak metne yansıtmasıdır. Bu noktada metin, kendi içeriğini yansıtmaz, çevirmenin dolayımını ortaya koyar.

Bu şekildeki bir yorumlama/tercüme çabası spiral hareketlerle ilerler. Metaforik anlamda spiral hareket, bir durumun sürekli tekrarlanarak ama her seferinde farklı bir seviyeye ulaşarak ilerlemesini ifade eder. Bu yorumlama sarmalı, yorumlanan kaynağın kolektif ve panoramik bir görünümünü sunar ve kaynağın karanlık kısımlarını aydınlatarak anlaşılır hale getirmeyi amaçlar. Dolayısıyla birbirini takip eden ve durmak bilmeyen bir anlama hareketi olan spiral fikri, bir eserin çeşitli yorumlarının ve farklı çevirilerinin üretilmesine yardımcı olur.^[28]

Başka bir açıdan buradaki yorumlama çabası hermenötik çember olarak adlandırılan sürece benzemektedir. Hermenötik çember, anlamının döngüsel ve dinamik yapısını açıklayan bir metafordur. Bir metni veya fenomeni anlayabilmemiz, onun bazı kısımlarını zaten biliyor olmamıza bağlıdır. Yani önceden sahip olduğumuz anlam ile karşımıza yeni çıkan anlam arasında bir bağ kurarız. Bu döngüsel yapı, sadece metne değil, insan deneyimine de uygulanabilir: Bir şeyi anlamak, o konuda daha önce sahip olduğumuz bilgiyi genişletmemize dayanır. Bu bağlamda hermenötik çember bizi sınırlamaz, aksine sürekli öğrenmeyi ve anlayışımızı genişletmeyi sağlar. Yeni bilgiler edindikçe, ufkumuz genişler ve daha önce fark edemediğimiz gerçekliklere ulaşırız. Böylece her yeni bilgi ufku, farklı yorumlara ve kavrayışlara olanak tanır. Dolayısıyla böyle bir anlama/öğrenme biçimi sürekli evrilen bir süreçtir ve yalnızca bireysel bilgiyle değil, o bilgiye katkı sağlayan toplumsal ve tarihsel bağlarla da ilişkilidir.^[29]

[26] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*, 115.

[27] Dinamik gerçeklik ile sabit, durağan veya değişmez bir gerçeklik anlayışının aksine, sürekli değişen, gelişen ve farklı koşullara göre yeniden şekillenen bir gerçeklik kavramını kastediyoruz. Bu terim, bir olgunun, olayın veya durumun belirli bir zaman diliminde sabit kalmadığını, sürekli olarak hareket ettiğini ve çevresel, toplumsal, bilimsel ya da kişisel faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebileceğini vurgular.

[28] Alsayed M. Aly Ismail, *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*, 56.

[29] Stolze, "The Hermeneutical Approach to Translation", 32-33.

ÇEVİRİDE ASİMİLASYON VE ŞİDDET

Çeviri sürecinde kaynak metin ve bu metnin dili hem kaynak hem de hedef dilin bağlamı gözetilerek çeviriye aktarıldığı için zorunlu olarak belirli seviyede asimilasyona uğrar. Çevirmen kaynak metnin dil-kültür öğelerini mevcut haliyle hedef metne yerleştirmeye giriştiğinde özellikle iki dil arasındaki dilsel-kültürel mesafe uzaksa asimilasyon daha fazla görülür. Örneğin Avrupa dilleri arasındaki mesafe sıradan bir yabancılık yaratırken, Avrupa ve Asya dilleri arasındaki mesafe keskin bir yabancılığa yol açar. Bundan dolayı çevirmen yabancı kültür öğelerini yeni dilsel ifadeler kullanarak hatta kimi zaman hedef dilin dilsel normlarını değiştirerek veya yeni stiller üreterek tercüme metnini oluşturur.[30]

Çevirideki asimilasyon sorunu nedeniyle bazı kuramcılar, çeviri eylemini aynı zamanda kasıtlı/planlı bir şekilde gerçekleştirilen kültürel ve ideolojik dönüşüm vasıtası hatta manipülasyon aracı olarak ele alır. L. Venuti gibi kuramcılar, çevirinin aslında kaynak metin ve kültür üzerine bir tür şiddet uyguladığını savunur. Bu şiddeti iki şekilde değerlendirebiliriz: Çevirinin zorluğundan kaynaklan şiddet ve çevirmenin amacından kaynaklanan şiddet. Çevirinin zorluğundan kaynaklan şiddet, yabancı metnin ve bu metnin ait olduğu kültürün kendine has özelliklerinin hedef dile ve kültüre uydurmak amacıyla özgün niteliklerinin büyük oranda kaybolmasıyla gerçekleşir.

Çevirmenin amacından kaynaklanan şiddet ise kasıtlı olarak çevirmenin metni tahrif etmesidir. Venuti, özellikle Batı (Anglo-Amerikan) çeviri geleneklerinin, yabancı kültürleri yerleştirerek yani tanıdık ve anlaşılır kılarak, bu metinlerin orijinal anlam ve değerlerini tahrif ettiğini ileri sürer. Venuti'ye göre bu yaklaşım neticesinde kaynak metnin üreticileri kendi seslerinden mahrum bırakılmış ve yabancı kültürel değerlerin izleri silinerek tanıdık olan-yani Batı egemen kültürüne meydan okumayan- ifadelerle çeviriler üretilmiştir. Böylelikle çeviriden beklenen farklılık, hedef dil-kültürün normları, kodları ve ideolojileri içinde asimile edilmiştir.

Kültürel, ekonomik veya yerel politik amaçlar uğruna yabancı dil-kültür değerlerinin, emperyalist bir şekilde asimile edildiği bu tarz bilinçli çeviri projeleri, kimi zaman yabancı metnin bütünüyle yerleştirme sorununu doğurur. Yerleştirilme, kaynak metni hedef kültüre uyarlayarak yabancı unsurları evcilleştiren ve metnin orijinal ruhunu bozan bir çeviri yaklaşımıdır. Venuti'ye göre, çoğu çeviri sürecinde yerleştirme ağır basmaktadır. Bu da yabancı kültürlerin Batı'nın değerlerine göre yeniden şekillendirilmesine yol açmaktadır. Ona göre bu durum

[30] H. Siever, *Übersetzungswissenschaft: Eine Einführung* (Narr Francke Attempto Verlag, 2022), 55.

kültürel emperyalizmi desteklemektedir. Çünkü yabancı olan, Batı'nın kodlarına ve ideolojilerine göre tanıdık hale getirilmektedir.^[31]

Öte yandan bu durum çevirinin kültürel güç dengelerini şekillendiren ve yönlendiren araçsallığını göstermesi açısından önemlidir. Özellikle siyasi, dini veya ideolojik metinlerde, çeviri kültürel bir mücadele alanı haline gelir ve kültürler arası güç ilişkilerinin yeniden inşasında önemli bir rol oynar. Bu süreç aynı zamanda, çevirmen tarafından bir kültürün diğer kültür üzerindeki etkisini, yeniden yorumlama, şekillendirme ve hatta yönlendirme aracı olarak kullanıldığını da gösterir. Bu noktada, çevirinin kültürel bir rekabet alanı haline geldiği söylenebilir. Kültürel hegemonya, çeviri yoluyla başka bir dil ve kültüre taşınırken, hedef kültür üzerinde etkili olabilecek yeni güç dengeleri oluşabilir. Çeviri bu anlamda, kültürler arası güç ilişkilerinin yeniden inşasında aktif bir rol oynar. Dolayısıyla çevirinin kültürel güç dengeleri üzerindeki etkisi, metinler arası basit bir dilsel aktarımın ötesine geçer. Kültürler arasındaki güç mücadelesini şekillendiren, bu mücadelenin bir parçası olan ve hatta yönünü tayin eden bir araç olarak çeviri hem siyasi hem de kültürel bir etkileşim alanı olarak büyük önem taşır. Çevirmen de ya istemeden ya da bilinçli olarak bu güç ilişkilerine dahil olur ve yerleştirme süreçlerini destekler.

Venuti'nin geliştirdiği çoğul dizge kuramına^[32] göre zayıf bir kültürden daha güçlü bir kültüre çevrilen metinlerde yerleştirme (aktarım yapılacak kültürün okurlarına daha doğal gelecek biçimde tercüme) eğilimi görülür. Diğer taraftan güçlü bir kültürden daha zayıf bir kültüre aktarılan metinlerde ise çevirisi yapılacak kaynak dilin ve kültürün özellikleri korunarak yani yabancılaştırma yapılarak tercüme yapıldığı gözlenir.^[33] Yerleştirme, kaynak metni, hedef kültüre ve dile uyarlayan bir çeviri stratejisiyken; yabancılaştırma, kaynak metni, hedef kültüre olabildiğince kaynak kültürün değerleri, normları esas alınarak uygulanan çeviri stratejisidir. Yabancılaştırma yöntemi uygulanarak çevrilen metinler, okurun yoğun bir şekilde metindeki yabancılıkla yüzleşmesine olanak tanır.

ÇEVİRİDE AŞINA KILMA SORUNU

Yerleştirme çevrilen metnin, hedef kitlenin kültürüne ve zevkine uygun hale getirmek için mümkün olan tüm teknikleri ifade eder, ancak bu yöntemde çevirmen görünmez hale gelir. Yabancılaştırma ise, çevrilen metnin, kaynak kültüre,

[31] L. Venuti, *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (Routledge, 2008), 196.; Said Faiq (ed.), *Cultural Encounters in Translation from Arabic* (Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 2004), 2-3.

[32] Kaynak ve erek dil arasında, çevirinin farklı sistemlere göre nasıl şekillendiğini ele alan ve çeviri sürecinin kültürel, toplumsal ve dilsel sistemlerle nasıl etkileşime girdiğini araştıran kuramsal yaklaşım.

[33] Zuzana Raková, *Çeviri Kuramları*, çev. Yusuf Polat (Ankara: Çevirmenin yayını, 2016), 13-14.

değerlere özgü farklılıkların hedef dile aktarılmasını sağlar; burada çeviri hedef dilde yazılmış bir eser gibi görünmez ve çevirmen görünür olur. Venuti A.B.D. ve İngiltere’de İngilizceye çeviri stratejilerinde yerlileştirmenin baskın olduğunu ve bunun sömürgeciler ve sömürgeleştirilenler arasındaki güç ilişkilerinin dengesizliğinin açık bir yansıması olduğunu belirtir. Onlar yerlileştirmeyi, kaynak metnin zenginliğini ve kimliğini göz ardı ederek hedef kitleye uygun hale getirmek için kullanmışlar ve orijinal yabancı metni hedef dil ve kültür uğruna etnosantrik olarak indirgemişlerdir.^[34]

Yerlileştirme ve yabancılaştırma yöntemleri Schleiermacher’den itibaren çeviribilim alanında önemli bir yere sahip olmuştur. Birinci yöntemde çevirmen tercüme edilecek metnin geldiği dil-kültürünün yabancı özelliklerini olabildiğince okura yansıtmadan ve yabancı olguları uyarlama yaparak metni tercüme etmeye çalışır. Bu yöntemde, okurun kaynak metindeki yabancı unsurlarla yaşayacağı deneyim, yabancının izlerinin mümkün mertebe silinmesinden dolayı ya çok sınırlı olacak veya kaynak metin sanki hedef okur için yazılmış izlenimi verdiği için okur böyle bir deneyimi hiç yaşayamayacaktır. Çevirmen bu yöntem doğrultusunda yaptığı çeviride kendisi yabancılik deneyimi yaşayarak ufkunu genişletme imkânı elde eder. Ama yaptığı tercüme okura metnin sanki kendi ana dilinde yazılmış hissiyatı vereceği için çevirmen kaçınılmaz olarak metinde görünmez olacaktır. İkinci yöntemde çevirmen tercüme edilecek metindeki dilsel ve kültürel yabancılığı hedef okura doğrudan yansıtır. Bir anlamda bilinmeyen ve aşına olunmayan unsurların okur tarafından deneyimlenmesine izin verir. Böylece okur, kaynak dilin ve kültürün özelliklerini yansıtan deyimler, kalıp ifadeler, atasözleri, özel isimler gibi olgulardan kaynaklanan yapısal/kültürel yabancılığı deneyimler.^[35]

Diğer taraftan yabancılaştırma ve yerlileştirme yöntemleri arasında mutlak bir ayırım yapmak her zaman mümkün değildir. Tercümede yalnızca yerlileştirme yöntemi kullanıldığında okur yabancı deneyimi yaşamaktan mahrum kalırken; salt yabancılaştırma yöntemi anlama güçlüklerine yol açabilir. Ayrıca hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın hem kaynak hem de hedef dile ve kültüre ait bazı sabit unsurların korunması zorunludur. Sylvia Reinart, çevirinin kaynak metne ne kadar bağlı olacağı konusunda metin türünün belirleyici olduğunu savunur. Ancak metin türlerine bağlı olarak içerdiği yabancılik derecesi ve türleri arasında önemli bir ayırım belirtmez. Çünkü yabancılik unsurları, metin türüne bağlı olarak çeviride ne kadar yer alacağıyla ilgilidir. Örneğin, bilimsel bir metin, teknik terimler nedeniyle yabancılik taşıyabilirken, edebi bir metin kültürel kodlar ve anlatı biçimleri açısından daha derin bir yabancılik içerebilir. Bu nedenle, metin türüne bağlı olarak yabancılik derecesi, çeviri stratejilerini doğrudan etkiler.

[34] Safaa Ahmed, “Translation as a Soft Power to Westernise Local Identities: An Arab Perspective”, *Occasional Papers in the Development of English Education* 68 (Ocak 2021), 390-391.

[35] Friedrich Schleiermacher, “Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens”, *Das Problem des Übersetzens*, ed. by Hans Joachim (Stuttgart, 1963), 47-48.

Edebi metinlerde kültürel özgünlük korunmaya çalışılırken, teknik metinlerde anlaşılabilirlik ön planda tutulabilir. Kullanım kılavuzlarında neredeyse hiç yabancılık bulunmazken, edebi bir metinde bu tür unsurlar yoğun şekilde bulunabilir. Dolayısıyla çevirmenin metne nasıl yaklaşacağı ve yabancılığı ne şekilde yönetmesi gerektiği onun inisiyatifine kalmaktadır. Sonuç olarak, çeviride iki ana yöneme geri dönülmektedir: Yerleştirme ya da yabancılaştırma. Reinart, bu iki yöntemi dilsel ve kültürel açıdan çift boyutlu bir dikotomi şeklinde değerlendirmiştir. Bu bağlamda bir çeviri: Dilsel ve kültürel yabancılaştırılabilir; dilsel ve kültürel yerleştirilebilir; dilsel yabancılaştırılabilir ve kültürel yerleştirilebilir; dilsel yerleştirilebilir ve kültürel yabancılaştırılabilir.^[36]

Yabancılaştırıcı çeviri yöntemi ve metin türünden kaynaklanan yabancılık anlayışını yansıtan aşağıdaki iki örnek oldukça dikkat çekicidir. İlk olarak N. Hikmet, Kemal Tahir'e yazdığı mektupta yabancılaştırıcı çeviri anlayışını yansıtan bir örnek vererek şöyle söyler: "Mesela Ruslar, sevgi sözü olarak *güvercinim* tabirini kullanırlar, biz *gözümün nuru*, *gözbebeğim* filan deriz. Bence bunları tercüme ederken ille de bizde *güvercinim* filan denemez diye *yavrucuğum* filan dememeli. (...) (B)iz bizim dile *güvercinim* tabirini, onlar kendi dillerine *gözümün nuru* tabirini sokmalı".^[37] Nazım Hikmet'in yabancılaştırıcı çeviri anlayışı bağlamında yaptığı bu alıntı, çevirinin sadece kelime aktarımından ibaret olmadığını, aynı zamanda kültürler arası bir zenginleşme süreci olduğunu vurgular. N. Hikmet, çevirmenin görevinin bir dilde yerleşik olmayan ifadeleri koruyarak hem o dilin sınırlarını zorlaması hem de başka kültürler özgü sözcük ve ifadeleri kendi diline taşıırken, okura farklı bir kültürel deneyim yaşatması gerektiğini savunur. Buna göre çeviride kültürel bağlam ve farklılıklar korunmalı; böylece dillerin sınırları genişletilmeli ve kültürler arası etkileşim zenginleştirilmelidir.^[38]

İkinci olarak, "Telemak" (Fransızca orijinal adıyla "Les Aventures de Télémaque"), XVIII. yüzyılda Fransız yazar François Fénelon tarafından yazılmış didaktik bir romandır. Telemak'ın ilk Türkçe çevirisi ile ikinci çeviri arasında 22 yıl vardır. 22 yıl sonra aynı eserin tekrar çevrilmesinin birinci nedeni bu eserin ilk çeviride tür olarak yabancı olması, ikinci nedeni ise zamanla dilin gelişim kaydetmesidir. Telemak adlı eserin çevirisinde olduğu gibi, türsel yabancılık içeren edebi metinlerin, başka bir toplumun edebiyatına yerleşebilmesi ve anlam kazanabilmesi için belirli bir olgunlaşma sürecinin geçmesi gerekebilmektedir.^[39] Zira edebiyat çevirisi yapılırken, sadece eserin türüne uygun bir çeviri yapılması yeterli değildir;

[36] S. Reinart, *Kulturspezifisch in der Fachübersetzung: Die Bedeutung der Kulturkompetenz bei der Translation fachsprachlicher und fachbezogener Texte* (Frank & Timme, 2009), 166-168.

[37] Faruk Yücel, "Çevirinin Büyüsü Ya Da Çevirinin Felsefesi Üzerine", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23 (2015), 3.

[38] Sevdice Köksal, "Bir Çevirmen: Nazım Hikmet", *Dilbilim* 16 (2012), 66.

[39] Göktepe, *Yabancı Fenomenolojisi ve Çeviribilimde Yabancılaştırma Sorunsalı*, 92.

aynı zamanda edebi eserin kültüre özgü soyut ama hayatın somut gerçekleriyle bütünleşmiş edebi, estetik dilin çeviride aktarılması gerekmektedir.

Telemak adlı eser, ilk çevirisi yapıldığı dönemde Türk edebiyatında tür olarak oldukça yeniydi. Eserin edebiyat çevrelerinde tam anlamıyla kabul görmesi yani eserin ilk çeviri sonrası toplumun kültürel belleğinde yer edinmesi diğer bir deyişle bu yabancı edebi türün yerli okura kabul ettirilmesi zaman almış olabilir. Bu anlamda bir edebi türün başka bir toplumun edebiyatına çeviri yoluyla entegre olabilmesi için o toplumun edebi yapısının ve kültürel alışkanlıklarının da bu yeni türe aşinalık kazanmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca dillerin sürekli değişim ve gelişim gösteren yapılar olması nedeniyle bu eserin ilk çevrildiği zaman dilimindeki dil kullanımı, zaman içinde toplumsal, kültürel ve siyasi değişimlerle birlikte dönüşüm uğramış olabilir. Toplumun dili geliştikçe, o dilde yapılan çeviriler de yenilenme ve daha anlaşılır hale gelme ihtiyacı hissedebilir. Bu nedenle, ikinci çevirinin yapılması hem dilin gelişimine hem de eserin yeni okuyuculara daha anlaşılır bir biçimde sunulmasına hizmet etmiştir. Dolayısıyla Telemak'ın iki çevirisini de Türk edebiyatı için bu karmaşık süreci yansıtan farklı bir örnek olarak karşımıza çıkar.

ARAPÇADA ÇEVİRİNİN YABANCI VE AŞINA AR ASINDA SALINIMI

Çeviride yabancılik sorunu bağlamında daha önce yapılan değerlendirmelerin somutlaştırılması adına kaynak metnin yerlileştirme görünümü altında geçirdiği dönüşüme hatta bazen tahrife dair Arap dili bağlamında şu üç örnek dikkat çekicidir: Halil Beydes'in (1874-1949) *Kapitanskaya Dochka* çevirisi, Mustafa Lutfi Menfalutî'nin (1876-1924) çevirileri, Selim Kubayn'ın (1870-1951) *Hikem en-Nebiyi Muhammed* adlı Arapça çevirisi. Yaklaşık olarak İXX. yüzyılın başlarından XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadarki zaman dilimini kapsayan dönem Arap dünyasında siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda yoğun gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu süreç Nahda/Diriliş Dönemi olarak anılır. Bu dönemde yaşayan kimi Arap çevirmenler, çevirdikleri/uyarladıkları metinler konusunda son derece serbest davranmış, çoğu zaman ya ana olay örgüsünü değiştirmiş ya da orijinal yazarı hiç anmadan çeviri yapmışlardır. Yabancı metinler çoğunlukla etnosantrik şekilde Arap dil-kültürünün değerlerine indirgenerek çevrilmiş ve bu çeviri yöntemine 'et-terceme bi-tasarruf/ serbest çeviri' adını vermişlerdir. Ancak bu uygulama Arap edebiyatı tarihinde orijinal metne sorumsuzca kötü muamele olarak değerlendirilmiş ve reddedilmiştir.

İlk olarak Filistinli Halil Beydes'in (1874-1949) yaptığı bir çeviriye değinmek istiyorum. Öncelikle 'et-terceme bi-tasarruf/serbest çeviri' uygulamasının çeviri pratiğinde yaygın olarak kullanılan yerlileştirme anlayışından temelde farklı olduğunu belirtmemiz gerekir. Özellikle Venuti'nin vurguladığı çeviride yerlileştirme yaklaşımı, siyasi ve ekonomik olarak zayıf dillerden baskın dillere yapılan akta-

rımlarda görülür. Ancak mezkûr dönemdeki ‘et-terceme bi-tasarruf’ uygulaması tam tersi yönde yani Avrupa dillerinden Arapçaya yapılmıştır. Dahası Beydes, Filistin’de emperyalist çıkarları temsil etmeyen bir batı dili olan Rusçadan Arapçaya çeviri yapmıştır. Beydes’in serbest çeviri düşüncesi görünüşte etnosantrik bir indirgeme eylemi olsa da çevirdiği eserler hedef kitlesinin aşına olmadığı kavram ve değerlerle doludur. Ancak Beydes, Rus edebiyatından yaptığı çevirilerde kültürel farklılıkları tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamamış, aksine A. Puşkin’in romanını *Kapitanskaia Dochka*’daki bazı yabancı kültürel unsurları öne çıkararak bunları Arap toplumuna sosyal ve kültürel reform önerileri olarak tanıtmaya çalışmıştır. Puşkin’in romanını çevirirken Beydes’in yaptığı yabancılaştırma ve yerileştirme tarzı Venuti’nin değerlendirme tablosuna tam olarak uymasa da bu girişim, Nahda dönemi çevirmenlerinin Arap(ça)laştırma tecrübesini yansıtmaya açısından kayda değerdir.^[40]

Beydes’in *Kapitanskaya Dochka* çevirisinde karakter isimleri üzerinden aldığı kararlar, eserin hem kültürel hem de dilsel aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Rusça, geniş ve karmaşık bir isimlendirme sistemiyle bilinir, bu nedenle Beydes, Arapçaya çeviri yaparken bu isimleri nasıl ele alacağı konusunda zorlu tercihler yapmak zorunda kalmıştır. Beydes, özellikle olumlu karakterleri yerileştirerek, onları Arap okuyucularına daha tanıdık ve yakın hissettirmek istemiştir. Örneğin, ana karakter Pëtr Andreovich Grinëv için, Rusça isimlerde yaygın olan soyadı kullanımını terk etmiş ve ona sadece Butrus ismiyle hitap etmiştir. Rus edebiyatında isimler oldukça çeşitli biçimlerde kullanılabilir. Puşkin, örneğin ana karakteri Grinëv’e bazen tam adıyla, bazen de farklı isim varyasyonlarıyla (Pëtr, Petya, Petrusha gibi) hitap eder. Ancak Arap kültüründe soyadıyla hitap etme ve bu tür isim varyasyonları yaygın olmadığından, Beydes bu karmaşıklığı basitleştirerek karaktere tek bir adla, Butrus olarak atıfta bulunmayı seçmiştir. Beydes’in yaptığı bu tür sadeleştirmeler, metnin Arapça okuyucusu için daha anlaşılır ve takip edilebilir olmasını sağlamıştır.

Beydes, olumsuz karakterleri çevirirken ise tam ters bir strateji izlemiştir. Kurmacada ana karakteri engellemeye çalışan kimselerin (antagonistler) isimlerini Arapçalaştırmak yerine, onları olabildiğince Rusça’da bırakmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımla okuyucuya bu karakterlerin yabancı ve farklı olduğunu sürekli olarak hatırlatmayı amaçlamıştır. Örneğin, Pugaçev ismi Arapçaya Bukatshuf olarak, Şfabrin ise Şfabrin olarak aktarılmıştır. Burada, sadece isimlerin hafif transliterasyonu yapılmış, fakat anlam açısından herhangi bir yerileştirme çabası gösterilmemiştir. Bu, antagonistler ve okuyucu arasında mesafe yaratmak amacıyla kullanılan bilinçli bir stratejidir. Yabancı isimler, okuyucuyu bu karakterlerden uzaklaştırırken ayrıca, onların kültürel olarak öteki olduğunu sürekli olarak vurgular.

[40] Spencer Scoville, “Reconsidering Nahdawi Translation: bringing Pushkin to Palestine”, *The Translator* 21/2 (2015), 8.

Olumlu karakterlerin Arapça isimlerle daha yakın hale getirilmesi, okurun onlarla özdeşleşmesini kolaylaştırırken; olumsuz karakterlerin Rusça isimleriyle mesafeli ve yabancı olarak kalması, kültürel bir yabancılaşmayı vurgular. Böylece Beydes, çeviri sürecinde sadece dilsel değil, aynı zamanda psikolojik ve kültürel bir etki yaratmayı başarmıştır. Beydes, karakter isimlerini dikkatle seçerek, okurun metinle duygusal ve kültürel olarak bağ kurmasını sağlamış ve aynı zamanda eserin orijinal kültürel bağlamını korumuştur.

Ancak isimlendirme konusundaki belki de en ilginç karar, romanın baş karakteriyle ilgilidir. Beydes, Maria'nın ismini Arapça Meryem yerine Arap olmayan Mary (Mari) tutarak, dönemin Arap çevirmenleri arasında yaygın bir stratejiyi benimsemiştir. Arap olmayan bir isim,-okurun gözünde karaktere daha fazla özgürlük tanıdığı için-, Arap kadınlarına uygun görülmeyen davranışları yapabilmesine olanak sağlar. Bu şekilde Beydes, Maria'nın ismini yabancılaştırarak metni Arap okuyucusu için daha kabul edilebilir hale getirmiştir.

Beydes'in Puşkin'in metnindeki özel isimleri Arapçaya aktarırken kullandığı çeşitli yöntemler, çeviri pratiğinin eleştirel incelemesi açısından önemlidir. Yetersiz bir çevirmende görebileceğimiz rastgele kararlar yerine, Beydes'in çevirisi belirgin ve düşünülmüş kalıplar içermektedir. Rus adlandırma geleneklerini Arapçaya çevirirken gösterdiği özen, eseri hedef kitlesi için daha erişilebilir hale getirme çabasını yansıtmaktadır.

Beydes'in metninde, Puşkin'in *Kapitanskaia Dochka* adlı eserindeki hükümet ve ülke kavramları, Pugaçev ve Grinëv arasındaki ilişkide belirgin bir şekilde öne çıkar. Puşkin, eserde halk otoritesini Pugaçev ve takipçileri aracılığıyla; resmi otoriteyi ise hükümet ve ordu tarafından tasvir ederek dengeli bir şekilde sunar. Bu yaklaşım, Rusya'daki sadakat muammasını vurgular ve Grinëv'in her iki otorite anlayışı arasında kalmasını sağlar; Grinëv ne tamamen birine ne de diğerine bağlıdır. Beydes, Puşkin'in karmaşık tasvirlerinin aksine, Pugaçev'in hükümete karşı isyanını büyük bir tehdit olarak değerlendirir. Beydes'in metninde, Pugaçev'in adının sıkça hükümete karşı muhalif olarak anılması, bu tutumunu yüceltir. Örneğin, Pugaçev'in Belogorsk'a saldırısı öncesindeki sahnede, Beydes, Pugaçev'in ayaklanmasını "aptal takipçileriyle hükümetten intikam alma" olarak tanımlar. Ayrıca, Butrus'un askeri liderler önünde yaptığı konuşmada, vatanseverlik vurgulanır ve Pugaçev'e karşı tavrı sertleştirilir. Beydes, bu yaklaşımı kullanarak Pugaçev'i şeytanlaştırırken, Butrus'un hükümete olan bağlılığını öne çıkarır. Bu basitleştirilmiş bakış açısı, Puşkin'in tasvir ettiği karmaşık ilişkilerden oldukça farklıdır.

Beydes'in Puşkin'in metnindeki serbest yaklaşımı, geleneksel anlamda çeviri noksanlığı olarak değerlendirilmiştir. Ancak, çevirinin kaynak metne sadakatini ölçmek yerine, Beydes'in metinsel manipülasyonlarındaki örüntüleri incelemek, çeviri pratiğini anlamada daha farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Beydes, Puşkin'in

metnindeki ironiyi azaltarak ve hikâyeyi dönemin Levant entelektüel eğilimleriyle doğrudan ilişkilendirerek, vatanseverlik ve vatana hizmet temalarını vurgulayan daha yalın bir anlatı oluşturmuştur. Bu durum, Beydes'in hedef kitlesinin Rus tarihi romanının kaygılarına aşina olmaması göz önünde bulundurulduğunda, onun çeviri pratiğinin farklı bir perspektiften değerlendirilmesine yol açmıştır.^[41]

'et-terceme bi-tasarruf/ serbest çeviri' uygulaması bağlamında ikinci olarak Mustafa Lutfi Menfalutî'nin çeviri yaklaşımını örnek vermek istiyorum. Menfalutî, Mısır edebiyatında melodramatik^[42] öyküleri ve güçlü ahlaki ve didaktik eğilimleri ile tanınan önemli bir yazardır. Ancak, onun çeviri pratiği, edebiyat eleştirmenleri ve tarihçiler arasında tartışmalara yol açmıştır. Özellikle, Fransızca ve İngilizce'den Arapçaya yaptığı çeviriler, onun çeviri yöntemleri ve edebi yaklaşımları açısından eleştirilmiştir. Menfalutî, çevirilerinde bu dilleri bilmediğini açıkça ifade etmiş ve bu durum, bazı eleştirmenler tarafından çeviri sürecinin şeffaflığı açısından olumsuz bir özellik olarak görülmüştür. Menfalutî, Fransızca ve İngilizce bilen arkadaşlarından öykülerin temel taslaklarını alarak, kendi metnini oluşturmak için bu taslaklar üzerinde çalışmıştır. Bu yaklaşım, Menfalutî'nin, metni doğrudan çevirmek yerine, özgün bir şekilde yeniden yazmayı tercih ettiğini göstermektedir.

Matti Moosa'nın değerlendirmelerine göre, Menfalutî'nin rolü hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazıları onu sadece bir çevirmen olarak görürken, diğerleri Batı romanlarını acemi bir şekilde uyarlayan biri olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, bazıları, onun çevirilerde özel bir yeteneğe sahip olduğunu ve yeni versiyonlarının kendi eserleri olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu farklı bakış açıları, Menfalutî'nin çeviri pratiğinin çok boyutlu olduğunu ve onun metinlerdeki özgün katkısını gözler önüne sermektedir. Moosa'nın belirttiği gibi, Menfalutî hem hayranlık duyduğu hem de karşı çıktığı Batılı fikirlerden büyük ölçüde etkilenmiştir.

Menfalutî'nin çeviri pratiği, sadece kaynak metinleri Arapçaya aktarmakla kalmaz, aynı zamanda bu metinleri kendi edebi perspektifiyle yeniden oluşturur. Bu durum, onun eserlerinin hem çeviri hem de özgün kompozisyon olarak değerlendirilebileceğini ortaya koyar. Yazar, kaynak metin ile çeviri metin arasında geleneksel olarak kabul edilen ilişkiyi bozarak, yaratıcı bir süreç yürütür. Bu yaklaşım, Menfalutî'nin çeviri sürecine kendi yaratıcı yeteneğini ve kültürel anlayışını katarak, metinlerin hedef kitleye ve kültüre nasıl sunulacağını kontrol etme gücünü artırır. Sonuç olarak, Menfalutî'nin çeviri pratiği, çeşitli araçların dahil olduğu benzersiz bir diyalojik yazarlık türünü yansıtır. Bu, onun hem bir yazar

^[41] Scoville, "Reconsidering Nahdawi Translation: bringing Pushkin to Palestine", 8-10.

^[42] Melodram, duygusal unsurların ön planda olduğu bir tiyatro, sinema ve edebiyat türüdür. Bu türde genellikle aşırı duygusal olaylar, karakterler arasındaki keskin ahlaki çatışmalar ve abartılı kahramanlık ya da kötülük temaları işlenir.

hem de bir çevirmen olarak kültürel ve tematik etkileşimler yoluyla metinleri dönüştürme yeteneğini ortaya koyar.^[43]

Üçüncü olarak Filistinli gazeteci, yazar ve çevirmen Selim Kubayn'in (1870-1951) çeviri yaklaşımını örnek vermek istiyorum. Selim Kubayn'in 1915 yılında yayınladığı Tolstoy'un İslam ve Hz. Muhammed hakkındaki Arapça çevirisi, orijinal bir metni yeniden konumlandırma ve modern bağlamda yeni bir mesaj sunma örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Tolstoy, Hintli bilgin Abdullah el-Sühreverdî tarafından 1905 yılında İngilizce yayımlanan hadis koleksiyonunu kullanarak yaptığı çalışmayı Rusçaya tercüme etmiştir. Kubayn ise İslam'ı ve Hz. Peygamberi savunma amacıyla bu tercümeyi Arapçaya çevirmiştir. Kubayn'in bu çalışması çevirinin bir aracı olarak kültürel ve dini mesajları modern bir bağlama nasıl entegre edebileceğini ve dönüştürebileceğini göstermesi açısından çarpıcı bir örnektir.

Kubayn'in bu çalışması, çeviriyi gelenek ve modernlik arasında dinamik bir aracı olarak kullandığı bir çalışmadır. Bu bağlamda, Tolstoy'un Rusça yazılarından yola çıkarak İslam'ın ve Hz. Muhammed'in doğru bir şekilde temsil edilmediği oryantalist bakış açısına meydan okumaya çalışmıştır. Tolstoy'un eseri, Rus misyoner cemiyetlerinin İslam'a dair yanlış algılarını eleştirirken, Kubayn bu eleştiriyi daha da derinleştirip Arap okuyuculara sunarak İslam geleneğini savunmuştur. Böylece Kubayn, İslam geleneğinin otoritesine dayanan bir söylem oluştururken, aynı zamanda Avrupalı entelektüel moderniteyi de işin içine katarak hibrit bir otorite kurmayı başarmıştır.

Kubayn, Tolstoy'un yazısını yeniden şekillendirip Arap dünyasına sunduğunda, bu metni İslami geleneğe bağlamış ve modern bir yorum getirmiştir. Çevirinin gücü burada çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır: Tercüme metin, birkaç dilin dilsel sınırları aşarak entelektüel ve kültürel bir çerçevede yeniden inşa edilmiştir. Kubayn, İslam düşüncesinin evrensel mesajını Tolstoy'un yazılarıyla birleştirerek, Arap okuyucu kitlesine modern dünyayla rekabet edebileceği bir eser kazandırmayı hedeflemiştir.

Bu süreçte Kubayn, isnad (rivayet zinciri) kavramını iki farklı bağlamda kullanmıştır. İlk olarak, İslam geleneğine dayanarak geriye doğru bir bağlantı kurar; ikinci olarak ise Avrupa entelektüel akımlarıyla modern bir bağlantı oluşturur. İsnad sistemi, İslam geleneğinde hadislerin otoritesini belirleyen bir yapı olarak bilinirken, Kubayn bu sistemi, modern bir düşünce tarzı olan Avrupalı aydınların fikirleriyle ilişkilendirerek kullanmıştır. Bu iki otoriteyi bir araya getirmek, çevirinin yalnızca geçmişten geleceğe bir aktarım değil, aynı zamanda kültürler ve düşünce sistemleri arasında bir köprü olduğunu gösterir. Kubayn'in bu çeviri

[43] Spencer Scoville, "Translating Orientalism into the Arabic 'Nahda'", *Alif: Journal of Comparative Poetics* 38 (2018), 20-25.

girişimi, Tolstoy'un hadis koleksiyonunu Arap okuyuculara sunarken, metni yeniden konumlandırarak, İslam düşüncesinin modern bir bağlamda nasıl şekillendirilebileceğini ve savunulabileceğini ortaya koyar. Metin hem geleneksel İslami otoritenin hem de modern entelektüel akımların bir sentezi olarak sunulur. Bu, çevirinin kültürel aracılığı ve entelektüel tartışmaları şekillendirme potansiyelini gözler önüne serer.

Sonuç olarak, Kubayn'ın bu projesi, çeviri pratiğini yeniden düşünmemizi sağlar. Buna göre çeviri kültürel, dini ve ideolojik sınırları aşarak yeni anlamlar ve mesajlar üretmenin bir yoludur. Kubayn, Tolstoy'un eserini Arapçaya çevirirken, metni hem İslam geleneğine hem de modern entelektüel söylemlere bağlı kalarak yeniden şekillendirmiştir. Bu bağlamda, Kubayn'ın çevirisi, modern bir isnad yolculuğu olarak değerlendirilebilir: Bu çeviri süreci hem geçmişe kök salmış hem de modernliğe doğru uzanan bir aktarım hattı oluşturmuştur.^[44]

SONUÇ

Araştırmamız neticesinde ortaya çıkan bulguları sonuç mahiyetinde iki grupta toplayabiliriz: Çeviribilim açısından yabancılık sorunu ve çevirmen açısından yabancılık sorunu. Çeviribilim açısından yabancılık sorunu kaynak dilde ve kültürde bulunan farklı unsurların hedef dil-kültürüne nasıl aktarılacağı ve anlamın yapısal ve kültürel bağlamların nasıl bir araya getirileceği etrafında şekillenmektedir. Dilin insan düşüncesini, toplumsal değerleri ve çeşitli semiyotik yapıları yansıtması nedeniyle bir metni çevirmek, çoğunlukla dilbilgisine dayanan geleneksel çeviri yöntemlerinden daha fazlasına ihtiyaç duyar. Dolayısıyla herhangi bir dildeki bir metnin anlamını kavramak, onu oluşturan parçaların büyük resim içinde nasıl yer aldığını kavramaktan geçer.

Bu bakımdan çeviri yaratıcı düşünme sürecidir. İçinde yaşanan dünya açısından metnin anlamını ve yerini tespit etmek için metnin dilinin ötesine geçerek kültürel kodları ve tarihsel bağlamları yeniden yapılandırmak gerekir. Çünkü anlamaya konu olan yalnızca dil değildir; dil sadece anlamının gerçekleştiği ortamdır. Bundan dolayı dilbilimsel yapıların çözümlenmesi metin düzeyinde anlamının tam bir şekilde gerçekleşmesini her zaman sağlamayabilir. Dil her zaman arkasında belirli bir içerik gizler; anlama sürecini ve dil ve dünya arasındaki karşılıklı ilişkiyi açığa çıkartacak olan bu içeriktir. Metni şekillendiren bu görünmez unsurların-metafizik yorumlamaya başvurmadan- gün yüzüne çıkartılmasıyla dilin ve metnin anlamı belirecektir. Diğer bir deyişle dilin, metnin ve çevirinin doğru anlamı, disiplinler arası ve disiplinler ötesi bir bağlam ile açığa çıkartılabilir. Bu süreç hem sanatsal hem de bilişsel bir eylemdir.

[44] Scoville, "Translating Orientalism into the Arabic 'Nahda'", 27-26.

Modern çeviri yaklaşımının temelinde, çevirmenin kendi önbilgilerinden tamamen soyutlanmasının mümkün olmadığı kabulü yatar. Ayrıca, çevirmen kaynak metnin özgün dünyasının bir parçası olmadığı için anlama sürecinde çeşitli engellerle karşılaşır. Bundan dolayı çevirmenin hem metnin asıl bağlamını hem de modern dünyayla ilişkisini dengeleyerek, metnin tarihsel bağlamını modern gerçekliğe uyarlayabilmelidir. Bu süreç, aynı zamanda çevirmenin yanlış ve doğru önyargılar arasında ayırım yapabilmesini zorunlu kılar. Çünkü ancak bu şekilde bir metin, yaşadığımız dünyada anlamlı bir yorumla yeniden hayat bulabilir. Bu süreç, metni yalnızca ait olduğu zaman diliminin bir parçası olarak görmeyip onu bugünün dünyasında da geçerli ve anlamlı olmaya zorlar. Dolayısıyla metnin ruhunu oluşturan bütün bağlamsal etkenler, metnin üretilmek istendiği farklı zamanlarda yeniden görünür hale getirilmelidir.

Dolayısıyla çevirmen, metnin dayandığı kültürel bağlamı doğru bir şekilde anlamalı ve metni içinde bulunduğu zaman ve mekânla uyumlu olacak şekilde yeniden yaratmalıdır. Çevirmen edindiği ufukla metnin açık ve gizli anlamlarını görmeli ve bu anlamları muasır okuruna anlaşılır şekilde sunmalıdır. Bu süreçte çevirmen genel itibariyle iki temel strateji arasında seçim yapmak zorundadır: Yabancılaştırma ve yerlileştirme. Bu stratejiler, çeviri sürecinde kültürel farklılıkların nasıl ele alınacağını ve çevirinin hedef kültürde nasıl bir etki bırakacağını belirleyecektir.

Yabancılaştırma stratejisi, çevirmenin kaynak dil ve kültürün özgün yapısını, dilsel ve kültürel zorluklarını hedef dile taşıma çabasıdır. Bu yaklaşım, çevirinin kaynak metni ve kültürü olduğu gibi sunarak, hedef okuru yabancı ile yüzleştirmeyi amaçlar. Lawrence Venuti'nin çeviri teorisinde savunduğu bu yöntem, kaynak kültürün kimliğini koruma adına, metnin kültürel farklılıklarını açık bir şekilde yansıtır. Yabancılaştırma, okurun metinle olan etkileşiminde bir mesafe yaratır ve onu farklı bir kültürel bağlamda düşünmeye teşvik eder. Bu yöntemi kullanan çevirmenler, kültürel referansları, deyimleri, isimleri veya belirli gelenekleri, okurun hedef kültüründe tam olarak anlaşılmasa bile, kaynak kültürdeki haliyle bırakmayı tercih edebilirler. Böylelikle, okur, farklı bir kültüre ait bir metni okuduğunun bilincinde olur ve o kültürle ilgili daha fazla bilgi edinme ihtiyacı hissedebilir. Ancak yabancılaştırmanın dezavantajları da vardır. Bu strateji, metnin okuyucu tarafından zor anlaşılmasına ve hedef dildeki akıcılığın bozulmasına yol açabilir. Metin, kültürel farklar nedeniyle yer yer yabancı kalabilir ve bu da okuyucunun anlamı tam olarak kavrayamamasına neden olabilir. Özellikle, kaynak kültürün hedef kültürden çok farklı olduğu durumlarda, okuyucular metindeki bazı unsurları anlamakta zorlanabilir ya da bunlara karşı ilgisiz kalabilirler. Bu durumda, çevirmen belirli yerlerde açıklayıcı dipnotlar ya da ek bilgilerle okuyucuya rehberlik edebilir. Yine de bu yaklaşım, okuyucunun metne tam olarak dahil olmasını zorlaştırabilir.

Yerlileştirme stratejisi ise, çevirmenin kaynak metindeki kültürel ve dilsel öğeleri hedef kültürün normlarına ve dil yapısına uygun hale getirerek, okuyucu-

nun metni daha kolay anlamasını sağlamayı hedefler. Yerlileştirme, metni hedef okuyucunun kültürel bağlamına uydurarak, metni daha tanıdık kılmayı amaçlar. Bu yöntem, kaynak metindeki yabancı unsurları, hedef kültüre özgü kavramlarla değiştirir, bu okura daha doğal bir okuma deneyimi sunar. Böylece okur, metni okurken herhangi bir anlam zorluğu yaşamaz ve metnin kültürel farkını hissetmeden, sanki kendi kültürüne ait bir metin okumuş gibi hissedebilir. Yerlileştirmenin avantajı, okuyucu ile metin arasında bir köprü kurmasıdır. Bu strateji, özellikle ticari, teknik veya eğitici metinlerde sıklıkla kullanılır. Ancak yerlileştirmenin bazı riskleri de vardır. Kaynak metindeki kültürel unsurların hedef kültür normlarına göre dönüştürülmesi, orijinal metnin anlamında bir kayba yol açabilir. Bu kayıp, metnin derinliğini, kimliğini ve özgünlüğünü zedeleyebilir.

Bu iki yöntem, çevirmenlerin metni kuşatan bağlamı ve okurun çeviriden elde edeceği deneyimini nasıl şekillendirecekleri konusunda belirleyicidir. Çeviride yabancılaştırma ve yerlileştirme stratejileri birbirine zıt olarak düşünülse de çoğu çeviri sürecinde bu iki strateji bir arada kullanılabilir. Çevirmen, metnin amacına, türüne ve hedef kitlesine göre, bazı yerlerde yabancılaştırma stratejisini tercih ederken, diğer yerlerde yerlileştirme yoluna gidebilir. Çeviribilimde ideal çeviri, metnin kültürel kimliğini koruyarak, aynı zamanda hedef kültürün okuyucusu için anlaşılır ve erişilebilir bir hale getirilen çeviridir. Bu süreçte, çevirmen hem kaynak metne sadık kalmalı hem de hedef kültürün beklentilerini göz önünde bulundurmalıdır. Ancak, bu süreç her zaman başarıyla sonuçlanmaz; çünkü metnin dilsel ve kültürel yapıları zorla dönüştürüldüğünde, metnin özünden sapmalar olabilir.

Çevirmen, kaynak ve hedef metni oluşturan anlam yapısını tam olarak kuramadığı taktirde çeviri zincirini bozar. Hatta bazı çeviri projeleri, alıcı yerel kültürün ekonomik, politik ve kültürel çıkarlarına hizmet edecek şekilde bilinçli şekilde yapılır. Bu anlamda çeviri, nötr bir aktarım değil, her zaman belirli bir kitleye hitap eden ve çevrilen metnin dolaşıma girmesini sağlayan kültürel ya da kurumsal amaçlar doğrultusunda sınırlanmış bir yorum olarak görülmektedir. Dolayısıyla çeviri, orijinal metnin bir yansıması olsa da her zaman çevirmenin kültürel ve ideolojik konumunu yansıtan bir imgedir. Bu imge, orijinalden farklı olabilir ve gerçekliği belirli bir perspektif üzerinden manipüle edebilir. Özetle, çevirmen sadece anlam aktarmaz, aynı zamanda metni hedef kültüre adapte ederken orijinal metnin özünden sapmasına neden olabilecek bir yorumcudur.

Kaynak metnin ilk okuyucusu her zaman çevirmendir. Bu yüzden yabancılığı deneyimleyip anlamak zorundadır. Çevirmen yabancıyı anlamadan çeviri yaparsa hedef metnin okuru ya yanlış bir çeviriyle karşılaşır ya da okuma esnasında yabancı unsurları anlamlandırılmaz. Dolayısıyla buradaki bütün mesele, çevirinin çok katmanlı sorunlu yapısını, insanın dil ve dünya arasındaki bağı kurabilen dilsel bir model haline getirmek ve bu çeviri modeline dayanarak yabancıyı nasıl kişinin kendisinde ait bir şeye dönüştüğüne dair soruyu geliştirme amacına matuftur.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Safaa. "Translation as a Soft Power to Westernise Local Identities: An Arab Perspective". *Occasional Papers in the Development of English Education* 68 (Ocak 2021), 385-402.
- Alsayed M. Aly Ismail. *Hermeneutics and the Problem of Translating Traditional Arabic Texts*. U.K.: Cambridge Scholars Publishing, 2017.
- Arı, Sevinç. "Çeviribilimde Yeni Yaklaşımlar: Sembolik Formlar Kuramı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016), 39-46.
- Bachmann-Medick, D.- Blauhut, A. *Cultural Turns: New Orientations in the Study of Culture*. De Gruyter, 2016.
- Bauman, Richard- Briggs, Charles L. "Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life". *Annual Review of Anthropology* 19 (1990), 59-88.
- Cassirer, Ernst. *Zur Logik der Kulturwissenschaften; fünf Studien*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1961.
- Even-Zohar, I. *Polysystem Studies*. Duke University Press, 1990.
- Faiq, Said (ed.). *Cultural Encounters in Translation from Arabic*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 2004.
- Gal, Susan. "Rethinking Translation and Transduction". *A New Companion to Linguistic Anthropology*. ed. Alessandro Duranti, Rachel George, Robin Conley Riner. 178-193. John Wiley & Sons, Ltd, 2023.
- Göktepe, Fayıka. *Yabancı Fenomenolojisi ve Çeviribilimde Yabancılaştırma Sorunsalı*. Sakarya Üniversitesi, SBE, Çeviri Bilim ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.
- Köksal, Sevdije. "Bir Çevirmen: Nazım Hikmet". *Dilbilim* 16 (2012), 63-72.
- Kuhiwczak, Piotr- Karin Littau (ed.). "Introduction". *A Companion to Translation Studies*. Multilingual Matters Ltd, 2007.
- Lönker, F. *Die literarische Übersetzung als Medium der Fremderfahrung*. E. Schmidt, 1992.
- Manzur, İbn. *Lisân el-Arab*. Beyrut: Dâru es-Sadr, 1515.
- Pei, Mario. *One Language for the World*. New York: The Devin-Adair Company, 1958.
- Pieczchna, Beata. "Hans-Georg Gadamer's Philosophy of Understanding and Its Implications for a Model of Hermeneutical Translation Competence". *Perspectives, Studies in Translatology* 31/1 (2023).
- Raková, Zuzana. *Çeviri Kuramları*. çev. Yusuf Polat. Ankara: Çevirmenin yayını, 2016.
- Reinart, S. *Kulturspezifität in der Fachübersetzung: Die Bedeutung der Kulturkompetenz bei der Translation fachsprachlicher und fachbezogener Texte*. Frank & Timme, 2009.
- Ricoeur, Paul. "The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text". *New Literary History* 5/1 (1973), 91-117.
- Schleiermacher, Friedrich. "Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersetzens". *Das Problem des Übersetzens*. ed. by Hans Joachim. Stuttgart, 1963.
- Scoville, Spencer. "Reconsidering Nahdawi Translation: bringing Pushkin to Palestine". *The Translator* 21/2 (2015), 223-236.
- Scoville, Spencer. "Translating Orientalism into the Arabic 'Nahda'". *Alif: Journal of Comparative Poetics* 38 (2018), 11-36.
- Siever, H. *Übersetzungswissenschaft: Eine Einführung*. Narr Francke Attempto Verlag, 2022.
- Stolze, R. *Hermeneutik und Translation*. Narr, 2003.
- Stolze, Radegundis. "The Hermeneutical Approach to Translation". *Vertimo studijos* 5 (Nisan 2017), 30.
- Thomas, Robert L. "Modern Linguistics Versus Traditional Hermeneutics". *TMSJ* 14/1 (Spring 2003).
- Venuti, L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge, 2008.
- Waldenfels, B. *Grundmotive einer Phänomenologie des Fremden*. Suhrkamp, 2006.
- Yılmaz, Hüseyin. "İslam Korkusunun/İslamofobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 165-187.
- Yücel, Faruk. "Çevirinin Büyüsü Ya Da Çevirinin Felsefesi Üzerine". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23 (2015), yok.